

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ב

פרשת בשלח

א. מדרש רבה.

פרק יד' פסוקים כו'-כו'.

א. (י. כרלא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְנָטָה אֶת יְדֶיךָ עַל הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם וְגו' - הָדָא הוּא דְכָתִיב: (שיר. ב. טו) 'אֲחֻזּוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים שְׁעָלִים קִטְנִים', כְּשֶׁהָיָה מוֹשֶׁל הַמַּלְכִּיּוֹת לֹא הָיָה מוֹשֶׁלָן אֶלָּא בְחִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ז. ג) 'וְאַרְבַּע חַיִּוֵּן רַבְרָבָן סָלְקוּן מִן יַמָּא', וְכִשְׁהוּא מוֹשֶׁל אֶת הַמְצָרִים אֵינוֹ מוֹשֶׁלָן אֶלָּא לְשׁוֹעֲלִים, מַה שׁוֹעֵל זֶה קָטָן מִן ד' חַיּוֹת כִּד מְצָרִים קִטְנִים מִן הַמַּלְכִּיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כט. טו) 'מִן הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה', אָמַר ר' אֱלֵעָזָר בְּר' שְׁמַעוֹן: עֲרוּמִים הָיוּ הַמְצָרִים, לְפִיכֵךְ הוּא מוֹשֶׁלָן כְּשׁוֹעֲלִים; מַה שׁוֹעֵל זֶה מְהַלֵּךְ וּמְבִיט לְאַחֲרָיו, כִּד הַמְצָרִים מְהַלְכִין וּמְבִיטִין לְאַחֲרֵיהֶם, וּמַה אָמַרו, (שמות א. י) 'הִבֵּה נִתְחַכְמָה לּו', אָמְרוּ: בּוֹאוּ וְנִבְוֵא עֲלֵיהֶן בְּחֻכְמָה וְנִרְאֶה הֵיאָךְ אֲנַחְנוּ מְשַׁעֲבָדִין עַל יִשְׂרָאֵל * בְּדָבָר שֶׁלֹּא יֵהָא אֱלֹהֵיהֶן יְכוֹל לְהִבְיֵא עֲלֵינוּ בְּאוֹתָהּ מִדָּה; אִם נִדְוֹנָם בְּחֻכְמָה, יְכוֹל הוּא לְהִבְיֵא עֲלֵינוּ חֲרָב, וְאִם בְּאֵשׁ, יְכוֹל הוּא לְהִבְיֵא עֲלֵינוּ אֵשׁ; יוֹדְעִין אֲנוּ שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁאֵינוֹ מְבִיא מְבוֹל לְעוֹלָם, אֶלָּא בּוֹאוּ וְנִדְוֹנָם בְּמַיִם, שְׁאֵינוֹ יְכוֹל לְהִבְיֵא אוֹתָם עֲלֵינוּ; אָמַר לָהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְשָׁעִים, כִּכְר נִשְׁבַּעְתִּי שְׁאֵינוֹ מְבִיא מְבוֹל לְעוֹלָם, אֲבָל מַה אַעֲשֶׂה לָכֶם, אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם לְמְבוֹל, וְכֹל אֶחָד וְאֶחָד אֲנִי גּוֹרְרוֹ לְמְבוֹלוֹ, וְהוּא שְׁדוּיֵד אֹמֵר: (תהלים סג. יא) 'צִירָהּוּ עַל יַדִּי חֲרָב מִנֵּת שְׁעָלִים יְהוָה, אֱלוֹ הַמְצָרִים הֲרָשָׁעִים, שֶׁנֶּרְרָן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחֲרַבּוֹ שֶׁל יָם. מַהוּ: 'מִנֵּת שְׁעָלִים יְהוָה', אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הַמְכָה הוּא תֵהָא מִתְקַנֵּת לָהֶם לְשׁוֹעֲלִים, שֶׁשְׁמָרָן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלֹא הִבְיֵא עֲלֵיהֶן י' מִכּוֹת, וְשֵׁם מִתּוֹ, אָמַר ר' בְּרַכְיָה: 'שׁוֹעֲלִים' קְדַמָּא מְלֵא וְתַנְנָא חֲסֵר, 'שְׁעָלִים' כְּתִיב, עַל שֵׁם שְׁעָלוֹ שֶׁל יָם. אָמַר ר' יוֹחָנָן דְּצַפּוֹרִי: מַה הָיוּ בְנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכֹּשֶׁרוֹת וְהַצְנוּעוֹת עוֹשׂוֹת, הָיוּ נוֹטְלוֹת אֶת בְּגֵיהֶן וּמְטַמְּנוֹת אוֹתָם בְּמַחְלוֹת, וְהָיוּ הַמְצָרִים הֲרָשָׁעִים מְבִיאִין קִטְנִים וּמְכַנְּסִין אוֹתָם בְּבִתְיָהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעוֹקְצִים אוֹתָם, וּבּוֹכִים, וְהָיָה הַתִּינוּק שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁהָיָה בּוֹכָה וְהָיָה בּוֹכָה עִמוֹ, וְהָיוּ נוֹטְלִין אוֹתוֹ וּמְשַׁלְּכִין אוֹתוֹ לְיָאֹר, לְכֵךְ נֶאֱמַר: 'אֲחֻזּוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים שְׁעָלִים קִטְנִים מְחַבְּלִים כְּרַמִּים וּכְרַמֵּינוֹ סְמָדָר' - עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּרַמֵּינוֹ סְמָדָר, לְכֵךְ נֶאֱמַר: 'וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם עַל מְצָרִים', שֶׁיִּשְׁבּוּ הַנְּגַל עֲלֵיהֶם, וְכֵן יִתְרוֹ אֹמֵר: (שמות יח. יא) 'עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל הוּא מְכַל הָאֱלֹהִים כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם', אָמַר: מְכִירוֹ הָיִיתִי לְשַׁעֲבָר, וּבִיּוֹמֵר עַתָּה, שְׁבַמְחַשְׁבָה שֶׁחֲשַׁבּוּ לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל, כֵּה דָנָם, שֶׁנֶּאֱמַר: 'כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם'.

בשלה

1. כמה פסוקנו נאחזי המדרש על מנת להביא את רציונותיו?
2. כמה דומים המצרים לשולאים דוקא והאם הם לשבח או לשנאי?
3. מה היה הרציון מאחורי לגרת פרעה להשליך את ילדיו ישראל לים דוקא?
4. איך הקב"ה "מתגבר" על כק?
5. מה עשו אמהות ישראל, איך המצרים התגברו על כן ומה היתה תגובת הקב"ה?
6. מה בדיוק אמר יתרו ואיך זה קשור לכאן?

* * *

ב. מני השילוח האדמו"ר מאיזביצא .

פרק טו פסוק ג':

ה' איש פלחמה ה' שמו. אימא במדרש מגלה אסתר [רבה פרשה יג'] רשעים קודמין לשמן, וכל שמו, שבע בן בכרי שמו אבל הנדיקים שמן קודם להם, שמו מנוח שמו קיש וכו' ושמו מרדכי, לפי שדומין לבוראן דכתיב ושמי ה' לא נודעתי וכו'. והענין שנאמר כאן ה' שמו, דהנה הענין שנאמר בנדיקים שמן קודם להן, הוא כי הם שולטין על לבם כי לבן ברשותן כי שמו מורה על רצון, וגם הוא בגמטריא רצון" כדאימא במדרש [בראשית רבה פרשה ל"ד, י"א], והוא שהנדיקים שולטים על רצונם מה שיפול בדעתם מחילה, ימישבו אח"כ ובאם אין נכון לפניהם לא יעשו, ורשעים הם היפך כי הן ברשות לבן, ואימא

במדרש [ילקוט בשלה רמ"א כ"ס מדרש אכרד] כי השר של מצרים בא להמליך על מצרים שירחם הש"י עליהם, בא גבריאל ונטל לבנה והניח לפני הקב"ה והראה לפניו שבוה שעבדו את ישראל, והוא כי בכל מה שהיו מצרים רעים וחטאים היה עוד ללמד איזה זכות עליהם, כי היה נמצא בלבם נטויה לטובה קצת ג"כ, ולכן גם הש"י ינהג עמם ברחמנות וישגיח קצת לטובה, אך כאשר בא גבריאל והראה הלבנה, היינו שנרשעת הוואה שעבדו את ישראל לא היה בלבם שום נטויה לטובה. ע"כ אמר הש"י ה' שמו, היינו מדה במדה כשם שאין להם שליטה על לבם כך הש"י לא ישנה רצונו ממדת הדין, וזהו ה' שמו".

שאלות

1. מה הקושי האפשרי בפסוק עליו בונה פרשנו את דבריו?
2. מה הרציון "מהם קודם להם" ואיך זה מתבטא בפועל?
3. התוכף להסביר: "מה מורה על רצון"?
4. כמה האימא מסייעת לפרשנו?
5. איך על פי זה מתפרש כל הנצפה כאן עם המצרים?
6. למה דוקא היה צריך לבריא להביא לבנה וכו' כל הצרות האחרות לא היו מספיקות?

* * *

ג. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי הי"ד .

פרק טו פסוק א':

עזי וחסרת ית, אסר אשירה להי כי נאה נאה ונוי מה שהוא עזי וחסרת חוקה להם ואותה) בעלמא היתה לי לישועה, ריל כי הרע ההוא היה טוב בעצמותו שכבר היה לי לישועה מיד שונא והסוב סכונן בו :

שאלות

1. על איזה קושי אפשרי מנסה פרשנו להתמודד?
2. איך פרשנו מפרש את הפסוקים?

* * *

ד. רש"ר הירש .

פרק טו פסוק יאמח':

(יא) כשם ש"ימינך וגו'" (פסוקים ר"ז) הוא סיכום חויית הנצחון האלוהי על כוחות הברה, כן מסכם מי"כ מ"כ וגו' את חזיון השלטון החופשי של ה' על איתני הטבע. קיימים אמנם "אלים", כוחות מתניעים הפועלים בטבע, אולם אף-על-פי שעושים אותם לאלוהים, הרי הם כפופים וכפופים בכוח אדיר לסדרים שאתה קבעת להם. אתה לבדך בן-חורין, ואינך כבול על-ידי סדרי הטבע ופועל ידך; אתה מושל בחירות במפעלך ובכוחות שיצרת, ושכני האדם עושים אותם לאלוהים.

בשלה

צורת השם "קדושה" אינה מצויה במקרא. הצורה המקראית היא "קִדְשׁ", המציין את המושג המופשט של הקדושה, וגם כל דבר, תחום ומקום, הנושא עליו את תכונת הקדושה. בתהלים עז, יד פותח המזמור את כקירת מעשה ה' בקריעת ים סוף במלים: "אלהים בקדש דרכך מִיֵּאל גדול כאלהים", וכן שם סת, כה: "ראו הליכותיך אלהים הליכות אלי מלכי בקדש". על־פי ה' נסוג הים לאחור מפני העם הנרדף על לא עוול בכפו, ונתן להם ישועה; ושוב — על־פי ה' ירוו מצולות הים על הרודפים הפושעים והשמידום. כך גילה הים לעולם ועד את רצייתו החופשית ואת שלטונו האדיר של ה' בחירותו המוחלטת והודיע בעולם שהוא נאדר בקדש, יחיד בגבורתו ובקדושת הווייתו, רצייתו ויכולתו. אותה תכונה של "קדש", אותה חירות מוחלטת של רצייה, הווייה ויכולת, מייחדת אותו ומבדילה אותו מכל שאר הכוחות ובעלי העוצמה, שכני האדם עושים אותם לזולתיהם, ו"אלים" אלה אינם אלא "לא־אל".

בקדש, "קדושה" היא החירות המוחלטת של ההווייה, של הרצייה ושל היכולת, וחירות זו בלתי־תלויה לחלוטין, אינה מותנית בתנאי כל־שהוא, חירות שאין מעצור לה. הרי זו תכונה המצויה רק בה' לבדו. "קדוש לה" הוא, במובן יחסי, דבר שניתק מכל דבר אחר ושעומד מוכן ומזומן לחלוטין לעבודת ה', על כל הווייתו, רצייתו ויכולתו. ה"קדושה" באדם היא הדרגה העליונה של החירות המוסרית, כאשר הרצייה המוסרית אינה צריכה עוד לעמוד במלחמת היצר, אלא מוכנה לחלוטין לעשות את רצון ה'. (מכאן גם היפוכו של דבר: "קִדְשׁ", הדרגה העליונה של השחתה מוסרית, כשאר הרע אינו צריך עוד לעמוד במלחמה עם הטוב, כלומר המוכנות המוחלטת לעשיית הרע. ניגוד זה דומה לניגוד שבין "קְבוֹד" ו"קִבְדוֹ": הניגוד הראשון הוא בתחום הרוחני־המוסרי, ואילו השני — בתחום החומרי.)

מאת

1. מה מציק על כרשנו קבואו לפרש את הקטע הראשון ומה מצנהו?
2. כרשנו מסביר באריכות ובלשון מצורפת את המושג: "קודש" בצצט ממה הוא חושב לו?
3. התוכל לנסות לחזור ולהסביר מושג זה עם כרשנו?
4. כרשנו מבאר את המושג הנדב' של משה כא' הוא מקורו פשרה זה ומביא דנדל?
5. איך הוא מסביר משה "אלים" עבור עבודה זרה?

* * *

ה. רמב"ן.

פרק טו' פסוק יח': (יח) ה' ימלך לעולם ועד. יאמר כי הראה עתה כי הוא מלך ושלטון על הכל שהושפע את עבדיו ואבר את טורדיו. כן יתי הרצון מלפניו לעשות בכל הדורות לעולם. לא יגרע מצדיק עיניו¹, ולא יעלימו מן הרשעים המרועים ובאו כזה פסוקים רבים. כגון ימלך ה' לעולם אלהיך ציון לחור ודור הללויה². יתי שם ה' מברך מעתה ועד עולם³. היתה ה' למלך על כל הארץ⁴. ואנקלוס נתיירא ממנו בעבור שהמלכות לאלהים הוא לעולמי עתה ויטיבך עשאו לשון הוה. ה' מלכותיך קאים⁵ לעלם ולעלמי עלמיא. כדרך מלכותך מלכות כל עולמים⁶. ולא הבינותי דעתו בזה. שהרי כתוב יתי כבוד ה' לעולם⁷. וימלא כבודו את כל הארץ⁸. יתגדל⁹ ויתקדש. יאמן ויגדל שמך¹⁰. ויתכן שטעמם כסוד הברכו¹¹.

מאת

1. מה היתה מטרת הפסוק הזה לדעת כרשנו?
2. למה הוא נכתב בלשון עתיד דוקא?
3. ממה נתיירא אונקלוס ולכן מה פירושו?
4. למה כרשנו אינו מקבל פירושו ומה הוכחותיו?